

Rusija savo „pasilikimą“ Abchazijoje ir Pietų Osetijoje jau ima grįsti nebe siekiu atlikti tarpininko vaidmenį Gruzijos „išaldytuose“ konfliktuose, o stengiasi neformaliai integruoti šiuos separatistinius regionus į savo federacinę struktūrą.

Gruzija – Rusijos geopolitinis „įkaitas“

Balandžio 28 d. Abchazijos *de facto* užsienio reikalų ministras Sergejus Šamba pareiškė, kad Abchazija pasiruošusi pasirašyti su Rusija karinį susitarimą, numatantį Rusijos politinių ir ekonominių interesų regione įgyvendinimą mainais į Rusijos garantuojamą karinę apsaugą nuo tikėtinos Gruzijos „agresijos“. Nors Rusija kol kas *de jure* nėra pripažinusi atsiskirti nuo Gruzijos siekiančių Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės, tačiau pastaruoju metu galima stebėti itin suaktyvėjusią Rusijos veiklą šiuose separatistiniuose Gruzijos regionuose.

Kokių veiksmų ėmėsi Rusija „po Kosovo“?

Priminsime, kad šių metų balandžio 16 d. Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas pasirašė dekretą, įteisinusį oficialius bei tiesioginius Rusijos Federacijos santykius su nepriklausomybės siekiančiais Gruzijos regionais – Abchazija ir Pietų Osetija. Šiuo V. Putino dekretu pripažįstamas Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* vyriausybių leidžiamų įstatyminių aktų teisėtumas, o taip pat Rusijos ministerijoms ir kitoms žinyboms nurodoma aktyviai plėtoti dvišalius santykius su atitinkamomis Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* institucijomis prekybos, ekonomikos, socialinėje, mokslo ir kultūrinėje srityse bei įtraukti į šį bendradarbiavimą įvairius Rusijos regionus. Dekrete taip pat numatomas Rusijos žinybų tiesioginės teisinės pagalbos teikimas civilinės, šeimos ir baudžiamosios teisės srityse tiek Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* vyriausybėms, tiek ir šių separatistinių Gruzijos regionų gyventojams, kurių dauguma turi ir Rusijos pilietybę. V. Putino dekrete įtvirtinta nuostata dėl Rusijos vyriausybės įvairių ekonominių iniciatyvų Abchazijoje ir Pietų Osetijoje plėtros bei Rusijos piliečių, gyvenančių šiuose separatistiniuose regionuose, interesų gynybos.

Be to, šių metų kovo 6 d. Kremlius vienašališkai atšaukė dar 1996 m. sausio 19 d. NVS viršūnių susitikime priimtą sprendimą dėl Abchazijos ekonominės blokados. Rusijos siekius suaktyvinti savo ekonominę veiklą Abchazijoje galima sieti su 2014 m. įvyksiančiomis žiemos olimpinėmis žaidynėmis Abchazijos kaimynystėje esančiame Sočio mieste. Dar 2007 m. liepos 26 d. Rusija Abchaziją įtraukė į Sočio olimpinę zoną – Rusija Abchazijoje ketina pastatyti kelis olimpinė žaidynių infrastruktūros objektus, o Suchumio oro uostas yra vertinamas kaip vienas iš potencialių būsimų olimpinė žaidynių strateginių objektų. Akivaizdu, kad Rusijai Abchazija reikalinga ne tik norint išspręsti nemažai 2014 m. žiemos olimpinė žaidynių organizavimo techninių klausimų, tačiau ir siekiant užtikrinti šių žaidynių saugumą.

Kita vertus, Rusijos plėtojamasis praktinis bendradarbiavimas su Abchazija (ūkio objektų privatizavimas, žemės pirkimas ir pan.) ateityje faktiškai gali legalizuoti Abchazijos sukilėlių vykdytą etninį valymą 1991 – 1993 m., kuomet 400 tūkst. Abchazijos gyventojų buvo priversti trauktis, o jų turtas buvo nusavintas *de facto*

Numeris 5 (5)

2008 balandžio 30 diena

Dvisavaitinis analitinis-informacinis biuletenis apie politinius, ekonominius ir socialinius procesus NVS erdvėje

Išleido Rytų geopolitikos studijų centras

www.rytugeopolitika.lt

Abchazijos vyriausybės. (Gruzijos vyriausybė yra įspėjusi užsienio investuotojus, kad bet kokie sandėriai dėl nuosavybės su *de facto* Abchazijos vyriausybe bus laikomi neteisėtais). Taip pat pastaraisiais mėnesiais suintensyvėję Rusijos dvišaliai santykiai su Abchazija atspindi sistemingai įgyvendinamą „pasų išdavimo“ politiką – 2002 m. Rusija Abchazijos gyventojams pradėjo išdavinėti rusiškus pasus (šiuo metu beveik 80 proc. Abchazijos gyventojų turi Rusijos pilietybę).

Akivaizdu, jog V. Putino dekrete minimas Rusijos piliečių, gyvenančių Abchazijoje ir Pietų Osetijoje interesų gynimas gali pasitarnauti pretekstu papildomų Rusijos karinių pajėgų dislokacijai separatistiniuose regionuose. Būtent todėl Gruzija suaktyvėjusią Rusijos veiklą Abchazijoje ir Pietų Osetijoje vertina kaip šių teritorijų „šliaužiančią aneksiją“, kuri paremta ne tik ekonominėmis, bet ir karinėmis priemonėmis – tai patvirtina ir balandžio 20 d. įvykęs incidentas, kuomet iš Abchazijoje esančios karinės Gudautos bazės, kurioje dislokuotos Rusijos karinės pajėgos, buvo numuštas nepilotuojamas Gruzijos žvalgybinis lėktuvas.

Kyla klausimas, kokia visų šių į Abchazijos savarankiškumo nuo Gruzijos stiprinimą orientuotų veiksmų logika? Kitaip tariant, ko siekia Rusija? Regis, tikimybė, kad Rusija remis separatizmą Gruzijoje „iki galo“ (t.y. iki visiškos nepriklausomybės) nėra didelė. Visgi, Rusija gana nuosekliai įgyvendina šių separatistinių regionų faktinio savarankiškumo scenarijų. Be to, Maskva palaipsniui siekia transformuoti savo kaip „taikdarės“ mandato teisinius pagrindus, t.y. Rusija savo „pasilikimą“ Abchazijoje ir Pietų Osetijoje jau ima grįsti nebe siekiu atlikti tarpininko vaidmenį Gruzijos „išsaldytuose“ konfliktuose, tačiau per praktinį bendradarbiavimą stengiasi neformaliai integruoti Abchaziją ir Pietų Osetiją į savo federacinę struktūrą.

Kodėl Rusija neis „iki galo“?

Nors Abchazija ir Pietų Osetija, besivadovaudamos Kosovo nepriklausomybės precedentu, dar šių metų kovo mėnesį kreipėsi į Rusijos Dūmą prašydamos pripažinti jų nepriklausomybę, panašu, kad Rusija kol kas linkusi delsti ir apsiriboti dvišalių santykių su Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* vyriausybėmis plėtra, nepripažįstant šių separatistinių regionų nepriklausomybės. Tokį Rusijos elgesį lemia keletas priežasčių:

- Rusija supranta, kad Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės pripažinimas gali paskatinti pačios Rusijos Federacijos subjektų (tokių kaip Čečėnija, Tatarstanas, Dagestanas ir kt.) siekius tapti nepriklausomais, t.y. sukurtų prielaidas „domino efektui“. Jei Kosovo nepriklausomybės pripažinimo atveju Rusija galėjo bent jau formaliai argumentuoti, kad tarptautinė bendruomenė nesilaiko tarptautinės teisės normų, Abchazijos ir Pietų Osetijos, kuriose dauguma gyventojų yra Rusijos piliečiai, nepriklausomybės pripažinimo atveju, Rusija negalėtų paaiškinti kodėl kiti Rusijos Federacijos subjektai negali siekti nepriklausomybės.
- Suintensyvėjusį Rusijos bendradarbiavimą su Abchazija ir Pietų Osetija galima vertinti kaip Rusijos provokacinį elgesį, siekiant sukliudyti Gruzijai įstoti į NATO. Pabrėžtina, kad 2008 m. NATO viršūnių susitikimo Bukarešte baigiamojoje deklara-

cijoje akcentuojama, kad Aljanso sprendimas 2008 m. gruodžio mėnesį svarstyti ar pakviesti Gruziją prisijungti prie Narystės veiksmų plano (angl. *Membership Action Plan; MAP*) labai priklausys nuo šių metų gegužės 21 d. vyksiančių Gruzijos parlamento rinkimų skaidrumo ir demokratiškumo. Prisimenant tai, kad dėl 2007 m. lapkričio 7 d. Gruzijos opozicinių partijų inicijuotos masinės demonstracijos išvaikymo ir nepaprastosios padėties paskelbimo labai nukentėjo Gruzijos tarptautinis įvaizdis (Gruzijos prezidentas M. Saakašvilis tuomet teigė, kad neramumus pakurstė Rusijos specialiosios tarnybos), panašu, kad Rusija eilinį kartą sąmoningai provokuoja Gruziją, siekdama ją sukompromituoti tarptautinės bendruomenės akyse. Galiausiai, separatistinių konfliktų *status quo* bei nuolatinis įtampos palaikymas gali pristabdyti Gruzijos integraciją į NATO. Akivaizdu, jog Aljansas negali sau leisti importuoti „išaldytų“ konfliktų. Tuo tarpu Rusija siekia sukurti situaciją, į kurią patekęs Tbilisis būtų priverstas rinktis tarp integracijos į NATO ir teritorinio integralumo.

- Rusija jau beveik 15 metų siekia įstoti į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO), tačiau panašu, kad pastaruoju metu padėjusi įtampa Rusijos ir Gruzijos dvišaliuose santykiuose gali sutrukdyti Rusijai įstoti į PPO iki 2009 m. pabaigos (Rusija jau nebesvarsto galimybės į PPO įstoti iki 2008 m. pabaigos, nes tam derybų protokolai su Gruzija turėjo būti pasirašyti dar iki 2007 m. vidurio). Priminsime, kad Rusijai, prisijungimo prie PPO klausimu, liko užbaigti derybas tik su Saudo Arabija ir Gruzija. Šių metų balandžio pabaigoje Rusijos prezidentas V. Putinas nurodė Rusijos ministerijoms paspartinti derybas dėl Rusijos embargo Gruzijos vynams, mineraliniam vandeniui ir žemės ūkio produkcijai panaikinimo (embargas galioja nuo 2006 m.), vizų apribojimų panaikinimo ir pasienio postų rekonstrukcijos, tačiau Gruzijos teigimu, ji neketina derėtis su Rusija PPO klausimu, kol nebus nutraukti PPO taisyklėms prieštaraujantys dvišaliai Rusijos santykiai su Abchazija ir Pietų Osetija. Šiuo atžvilgiu, Rusijos oficialių ryšių su Abchazija ir Pietų Osetija (išlaikant glaudžius neformalius saitus) nutraukimas gali tapti savotišku „mainų objektu“ Rusijos ir Gruzijos derybose PPO klausimu.

Abchazijos reintegracija į Gruziją – tik pagal Rusijos scenarijų

Taigi, viena svarbiausių priežasčių, kodėl Rusija *de jure* nepripažįs Abchazijos ir Pietų Osetijos arba remis jų savarankiškumą tik „iki tam tikros ribos“ – galimybė pasinaudojant tokia neapibrėžta situacija siūlyti Tbilisiui įvairius separatistinių regionų reintegracijos modelius, kurių paskirtis – primesti Gruzijai nepalankias politines ir ekonomines taisykles.

Būtent todėl nereikėtų atmesti galimybės, kad Rusija, užuot pripažinusi *de jure* Abchaziją ir Pietų Osetiją, Gruzijai gali pasiūlyti kompromisinį variantą - Abchazijos ir Pietų Osetijos bendros valstybės su Gruzija planą, analogišką (ar panašų) koks buvo siūlomas Moldovos ir Padnestrės „išaldyto“ konflikto atveju dar 2007 m. pavasarį. Tikėtina, kad vadovaudamasi šiuo planu Rusija galėtų Gruzijai pasiūlyti, kad Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* parlamentų rinkimai būtų rengiami atskirai nuo Gruzijos parlamento rinkimų, tačiau patys *de facto* parlamentai būtų proporcingai, pagal

gyventojų skaičių, atstovaujami Gruzijos parlamente, Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* vyriausybės nariai kiekvienoje Gruzijos ministerijoje užimtų ministro pavaduotojo pareigas, o Abchazijos ir Pietų Osetijos *de facto* vyriausybės vadovai gautų pirmųjų ministro pirmininko pavaduotojų postus. Taip pat remiantis tokiu planu, Rusija Gruzijai gali pasiūlyti, kad ji išves savo taikdarius iš Gruzijos teritorijos mainais į Gruzijos neutraliteto (nesijungimo į karinius blokus) įtvirtinimą, o Abchazijos ir Pietų Osetijos jėgos struktūros būtų palaipsniui integruotos į Gruzijos jėgos struktūras. Ekspertų nuomone, didžiausias tokio plano privalumas būtų tai, kad Gruzija suteiktų plačiausią įmanomą autonomiją Abchazijai ir Pietų Osetijai, tačiau ne tiesiogiai (tam labai priešinasi tiek Abchazija, tiek Pietų Osetija), bet tarpininkaujant Rusijai.

Priminsime, kad šių metų kovo 28 d. Gruzijos prezidentas Michailas Saakašvilis skaitydamas pranešimą Gruzijos strateginių ir tarptautinių studijų fonde (angl. *Georgian Foundation for Strategic and International Studies*) pasiūlė Abchazijai „plačiausią įmanomą autonomiją“, kuri apėmė Abchazijos institucijų atstovavimą Gruzijos vyriausybėje ir parlamente; Abchazijos teisę vetuoti Gruzijos vyriausybės sprendimus, susijusius su Abchazijos konstituciniu statusu; laisvos ekonominės zonos Galio rajone steigimą (šią zoną kontroliuotų bendrai Abchazija ir Gruzija); laipsnišką Abchazijos teisėsaugos institucijų integraciją į Gruzijos teisėsaugos sistemą ir pan. Pristatydamas „plačiausios įmanomos autonomijos“ koncepciją Gruzijos prezidentas M. Saakašvilis akcentavo, kad Abchazijai neverta tikėtis tarptautinio arba Rusijos pripažinimo, o demografinės regiono problemos ir didėjanti imigracija iš Rusijos gali ilgai sužlugdyti Abchazijos kultūrinį identitetą. Nors Abchazijos *de facto* vyriausybė besąlygiškai atmetė „plačiausios įmanomos autonomijos“ pasiūlymą, motyvuojant tuo, kad Abchazija siekia visiškai nepriklausomybės, o ne plačios autonomijos kaip Gruzijos federacinis subjektas, viena iš tikėtinų tokio atmetimo priežasčių gali būti išimtinai ekonominio pobūdžio. M. Saakašviliumi pasiūlius laisvosios ekonominės zonos steigimą Galio rajone (siekiant atstatyti Gruzijos karinio konflikto metu su Abchazija sugriauto rajono infrastruktūrą), Abchazijos *de facto* vyriausybė įvertino tą faktą, kad laisvosios ekonominės zonos steigimas vyktų Rytų Abchazijoje (Očamširos arba Galio rajonuose, tačiau ne Gagruose ar Gudautoje kurie geografiškai, ekonomiškai ir politiškai yra susiję su Rusijos Krasnodaro regionu). Taip pat laisvosios ekonominės zonos steigimas minėtuose Abchazijos rajonuose paskatintų gruzinų pabėgėlių, aktyviai rėmusių Gruziją 1991 – 1993 m. kariniame konflikte, grįžimą į gimtąsias vietas, todėl labai tikėtina, jog šį Gruzijos pasiūlymą Abchazija įvertino kaip grėsmę savo nacionaliniam saugumui.

Visa tai rodo, jog Abchazijos reintegracijos į Gruziją variantai iš esmės yra Maskvos rankose. Jau 15 metų besitęsiantis Rusijos „tarpininkavimas“ sprendžiant Gruzijos „iššaldytus“ konfliktus faktiškai pavertė Gruziją Rusijos geopolitine „įkaite“. Tarkime, Rusijos taikdarius dislokavimui Abchazijoje mandata yra suteikusi NVS, tačiau NVS – regioninė organizacija, kurios darbotvarkę kontroliuoja Rusija. Be to, NVS dalyvavimas Abchazijos regioninio konflikto sureguliuojime riboja JT, ES ir NATO galimybes įsitraukti į šį procesą. Atsižvelgiant į tai, sunkiai tikėtina, kad Abchazijos ir Pietų Osetijos reintegracija su Gruzija vyktų ne pagal Rusijos projektuojamą scenarijų. •

Rytų geopolitikos studijų centro tikslas – tapti institucija, kurias Vakaruose jau seniai įprasta vadinti idėjų kalvėmis, smegenų centrais.

Centras, kurdamas tiltus, jungiančius intelektualinį-akademinį potencialą su praktine politika, siekia prisidėti prie Lietuvos „smegenų centrų“ mokyklos kūrimo ir stiprinimo.

Centras siekia sustiprinti ekspertinius Lietuvos pajėgumus, nagrinėjant ir vertinant politinius, ekonominius ir socialinius reiškinius NVS erdveje. Lietuvai esant dinamiškoje geopolitinėje būsenoje neišvengiamai kyla poreikis strategiškai įvertinti iš Rytų kylančias galimybes ir grėsmes, jų poveikį Lietuvos nacionaliniams interesams ir sukurti ilgalaikį užsienio politikos Rytų atžvilgiu modelį.

Rytų geopolitikos studijų centras 2008 metais planuoja parengti šias analitines studijas:

- „Rusijos politinis ir ekonominis elitas: „silovikai“, liberalai, technokratai“
- „Europos saugumo sistemos plėtra: Rytų transformacija?“
- „Rusija po prezidento rinkimų: ekonominės ir politinės raidos scenarijai“
- „Rusijos ir Baltarusijos sąjunginės valstybės perspektyvos“